

**REAKCIJA LATVIJĀ UZ KLAIPĒDAS
APGABALA ANEKSIJU 1939. GADA MARTĀ:
POLIJAS SŪTNIECĪBAS ZIŅOJUMI.
ARHĪVA DOKUMENTU EDICIJA, TULKOJUMS UN KOMENTĀRI**

Ēriks Jēkabsons

 0000-0002-4961-106X

1923.–1939. gadā Klaipēdas apgabals atradās Lietuvas sastāvā, taču starptautiski tas noteikti veidoja vienu no jūtīgākajiem jautājumiem Baltijas reģionā un Versaļas–Rīgas politiskajā sistēmā kopumā.

Klaipēdas apgabala teritorija viduslaikos tika pievienota Prūsijai, taču iedzīvotāji saglabāja lietuviešu valodu un kultūru, kaut arī piederēja luterticībai un pakāpeniski vāciskojās. 19. gadsimta otrajā pusē lietuviešu teritorijas Prūsijā pat kļuva par vienu no galvenajiem nacionālās atmodas centriem. Pēc Pirmā pasaules kara uzvarētājvalstis atdalīja Klaipēdas ostu un apgabalu no Vācijas, uz laiku nododot to Tautu Savienības pārziņā, un pilsētā tika izvietots Francijas armijas bataljons. Taču 1923. gada janvārī Lietuvas valdība organizēja apgabala vardarbīgu pārņemšanu, maskējot to kā iedzīvotāju sacelšanos. 1924. gadā Tautu Savienība akceptēja apgabala iekļaušanu Lietuvas Republikā ar plašām autonomijas tiesībām, ieskaitot savu parlamentu Seimeli jeb landtāgu, kurš izveidoja izpildvaru – direktoriju. Vienlaikus apgabalu pārraudzīja Lietuvas valdības gubernators ar tiesībām atcelt Seimeļa lēmumus. 20. gadsimta 30. gados starp iedzīvotājiem popularitāti guva vācu nacionālsociālisma idejas un, pastiprinoties nesaskaņām ar Lietuvas varas iestādēm, pieauga arī pretrunas Lietuvas un Vācijas attiecībās jautājumā par Klaipēdu.

Nolūkā uzlabot attiecības ar Vāciju Lietuvas valdība 1938. gada 1. novembrī atcēla visā valstī kara stāvokli, kas vēl vairāk pastiprināja Vācijas atbalstīto Klaipēdas vāciešu prasības. Šajā laikā jau bija dots rikojumu par Klaipēdas ieņemšanas militārā plāna izstrādi Vācijā. 1938. gada 11. decembrī Seimeļa vēlēšanās, kurās piedalījās 96,8% balsstiesīgo iedzīvotāju, 87% balsu saņēma vienotais Vācu kandidātu saraksts, bet četru atšķirīgu lietuviešu kandidātu saraksti – 13% balsu (attiecīgi 25 un 4 vietas Seimelī). Tas tika uzskatīts par mandātu Klaipēdas apgabala pievienošanai Vācijai.

1938. gada 23. decembrī un 1939. gada 5. janvārī Lietuvas valdība izteica gatavību nosūtīt uz Berlīni pārstāvi sarunām, bet Vācija tādās vairs nebija ieinteresēta. Līdz 1939. gada 13. janvārim Lietuvas valdība bija izpildījusi visas Vācijas 1938. gada martā izvirzītās prasības par Klaipēdas jautājuma noregulēšanu, bet vietējā nacionālsociālistu organizācija rīkojās arvien aktīvāk, jau atklāti ieviešot Vācijā pastāvošo kārtību. Pēc Čehoslovākijas iznīcināšanas 1939. gada martā Lietuvas valdība nesekmīgi centās gūt vismaz nelielu Lielbritānijas un Francijas atbalstu Klaipēdas jautājumā.

1939. gada 20. martā, atrazdamies atceļā no Romas, Lietuvas ārlietu ministrs Jozs Urbšis Berlīnē tikās ar Vācijas ārlietu ministru Joahimu Ribentropu, kurš pieprasīja atdot Klaipēdu Vācijai, pretējā gadījumā draudot ar militāru spēku. 21. martā Urbšis atgriezās Kauņā, bet Vācijas sūtniecība paziņoja, ka sagaida Lietuvas pārstāvjus Berlīnē jau nākamajā dienā. Pēc apspriedēm Seimā un valdībā, vēlreiz pārliecinoties par jebkāda atbalsta trūkumu no Lielbritānijas un arī Polijas puses,¹ tika nolemts ultimātu pieņemt. Nākamajā dienā – 22. martā – Klaipēdā varu pārņēma vietējās vācu iestādes. Pilsētu atstāja lietuviešu garnizons, karakuģis “Prezidentas Smetona” un citi kuģi devās uz mazo Sventājas ostu un Liepājas Kara ostu. Vācu kara lidmašīnā uz Berlīni izbrauca ministrs Urbšis, līgums tika parakstīts pēc pusnakts un paredzēja Klaipēdas pievienošanu Vācijai ar 22. martu: Lietuvas rīcībā uz 99 gadiem tika nodotas brīvostas ierīkošanas tiesības, abas puses apņēmas atturēties no savstarpēja spēka pielietošanas un atbalstīt, ja pret kādu no tām vērstos trešā valsts; tādējādi Lietuva kļuva par pirmo Baltijas valsti, kas faktiski parakstīja neuzbrukšanas līgumu ar Vāciju. Lietuva zaudēja 2850 kvadrātkilometrus (5%) teritorijas ar 154 000 iedzīvotājiem (6% no kopskaita) un ievērojamu rūpniecisko potenciālu: 1937. gadā apgabals deva 31% no visas valsts produkcijas. 23. martā Klaipēdā karakuģi svinīgi ieradās Vācijas

1 Sīkāk par Polijas nostāju skat. sūtņa Ludviga Ēķa 25.03.1939. ziņojumu no Varšavas: Ēriks Jēkabsons, sast. (2010). *Polija un 1938.–1939. gada starptautiskā krīze Eiropā*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 112.–113. lpp.

valsts vadītājs Ādolfs Hitlers. Klaipēdas apgabals kļuva par Gumbinenas apriņķa sastāvdaļu Vācijā.²

Klaipēdas un apgabala piederības statuss Latvijas valdības interesi izraisīja jau kopš neatkarības sākuma. Sevišķi aktuāls jautājums kļuva 1923. gadā, kad lietuvieši ieņēma šo apgabalu, nostādot Tautu Savienību fakta priekšā.³ Zināmu interesi Latvijas sabiedrībā izraisīja arī kursenieku – latviešiem valodas ziņā tuvo vietējo iedzīvotāju grupas piederības un kultūras saglabāšanas jautājums.⁴

20. gadsimta 30. gados Latvijas puse ar bažām vēroja vienu no galvenajām Lietuvas iekšējām un ārējām problēmām, ko izraisīja Klaipēdas stāvoklis. 1934. gadā noslēgtajā Baltijas valstu līgumā par sadarbību, t. s. Baltijas Antantes līgumā, pēc Latvijas un Igaunijas pušu prasības bija iekļauts nosacījums, ka abu minēto valstu pienākums nav Lietuvas “specifisko problēmu” – Viļņas un Klaipēdas jautājumu risināšana. Latvijas historiogrāfijā līdz šim jautājums skarts vien vispārīgi.

Kā zināms, padziļinātu krīzi Centrālajā Eiropā aizsāka Čehoslovākijas norises 1938. gada rudenī – 1939. gada martā, tām noslēdzoties ar šīs valsts pilnīgu iznīcināšanu. Uz šī fona nedēļu vēlāk sekojošā Klaipēdas apgabala aneksija palika nedaudz ēnā, kaut arī tas bija izteikts Vācijas agresijas solis; turklāt Latvijas redzējumā šim notikumam tika pievērsta īpaši nozīme, jo pietuvinājās Vācijas – viena no iespējamajiem valsts neatkarības draudiem – robeža Latvijas teritorijai. Baltijas valstu vienotības trūkumu 1939. gada rudenī – 1940. gada vasarā izgaismoja Klaipēdas krīze un apgabala aneksija, kurai šādā griezumā līdz šim Latvijas

2 Skat. Edgars Andersons (1984). *Latvijas vēsture 1920–1940. Ārpolitika. II*. Stockholm: Daugava, 44.–54. lpp.; Inesis Feldmanis, Aivars Stranga, Mārtiņš Virsis (1993). *Latvijas ārpolitika un starptautiskais stāvoklis (30. gadu otrā puse)*. Rīga: Latvijas Ārpolitikas institūts, 136.–139., 164.–165. lpp.; Aivars Stranga (2025). *Latvija. Liktenīgo lēmumu laiks. Okupācija. 1939–1940*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 30.–49. lpp.; Vladas Senkus, Vladas Mironas, Ričardas Čepas, sud. (1997). *Lietuvas Republikos ministrai pirmininkai (1918–1940)*. Vilnius: Alma littera, p. 393–396; Juozas Skirius (1999). *Ministro Juozo Urbšio laviravimas tarp Rytų ir Vakarų. Lietuvas užsienio reikalų ministrai 1918–1940*. Kaunas: Šviesa, p. 349–354; Violeta Baltušytė, red. (2007). *Lietuvas tarptautinēs sutartys 1920–1939 metais*. Vilnius: Žaltvykslė, p. 95–98; Silva Pocyte, sud. (2010). *Klaipėdos krašto aneksija 1939 m.: politiniai, ideologiniai, socialiniai aspektai* (Acta Historica Universitatis Klaipedensis, XXI). Klaipėda, p. 11–225; Piotr Łossowski (2007). *Klaipėda kontra Memel. Problem Klaipėdy w latach 1918–1939–1945*. Warszawa: Neriton, s. 12–195.

3 Skat. Ēriks Jēkabsons (2002). Klaipēdas jautājums un Latvija 1923. gadā. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 4, 56.–89. lpp.

4 Sīkāk skat. Ēriks Jēkabsons (2003). Latviešu nacionālā minoritāte Lietuvā 1918.–1940. gadā. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 4, 113.–115. lpp.; Krišs Kapenieks (2007). Latvijas interese par Lietuvas kurseniekiem (1923–1939). *Kursenieki mainīgajā pasaulē*. Red. Janīna Kursīte. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 33.–54. lpp.

vēstures zinātnē pievērsta nepietiekama vērība. Šī jautājuma izpētē būtiski ir citu valstu, it sevišķi Polijas arhīvos glabātie vēstures avoti. Labs piemērs ir arī Polijas militārā atašeja Feliksa Bžeskviņska 1939. gada 22. marta ziņojums, kurā viņš rakstīja, ka Lietuvas militārais atašejs Povils Meškausks šajā dienā sarunā paudis neapmierinātību ar Latvijas politiku, respektīvi, "latviešu vienaldzīgo attieksmi pret sūtni un viņu" Klaipēdas aneksijas dienā, turklāt mierīgi atļauta paredzētā obligāto dienestu pabeigušo karavīru atvaļināšana, bet armijas vadība "vismierīgākajā veidā" izbraukusi vizītē uz Somiju, piedevām no preses sūtniecība secinājusi, ka "latvieši ir diezgan apmierināti par to, kas sastapis Lietuvu"; Meškausks pat izteicis savas aizdomas par "latviešu slepenu vienošanos ar PSRS", ko Bžeskviņskis gan pilnīgi apšaubīja.⁵

Šis avotu publikācijas mērķis ir atspoguļot Klaipēdas notikumu atstāto iespaidu Latvijas sabiedrībā Polijas sūtniecības redzējumā un ienest vēstures zinātnes aprītē jaunu informāciju. Tiek publicēti trīs Polijas sūtniecības ziņojumi, kas tika sūtīti no Rīgas uz Varšavu, par Latvijas valsts iestāžu un sabiedrības reakciju uz Klaipēdas notikumiem 1939. gada marta pēdējā nedēļā. Šie ziņojumi glabājas Polijas Jauno aktu arhīvā Varšavā Galvenā štāba dokumentu kolekcijā.

Pirmajā ziņojumā militārais atašejs Felikss Bžeskviņskis raksturo situāciju Latvijā, balstoties uz augstu amatpersonu – Politiskās pārvaldes priekšnieka Jāņa Fridrihsona, Armijas štāba Informācijas daļas priekšnieka Grigorija Ķikuļa un Sabiedrisko lietu ministrijas Rakstu un mākslas kameras priekšsēdētāja Jūlija Druvas viņam personiski sniegto informāciju par noskaņojumu valdībā, Vācijas aktivitātēm reģionā un vācbaltiešu minoritātes lomu un nozīmi Vācijas plānu realizēšanā u. c. Zināmu apjukumu un neizpratni par tālākajām norisēm apliecina arī atstātītās Latvijas ārlietu resorā un diplomātiskajā korpusā kļistošās nepamatotās baumas par radušos situāciju. Tāpat nozīmīgs ir ziņojumā pieminētais Polijas un Latvijas attiecību specifikas vērtējums, proti, abās valstīs pastāvošos autoritāros režīmus labi raksturojošais apstāklis par Latvijas preses brīvības ierobežojumiem, kad vairāki laikraksti nedēļu agrāk notikušās Čehoslovākijas pilnīgas iznīcināšanas laikā – 18. martā – npublicēja vienam no Polijas līderiem, maršalam Edvardam Ridzam-Smiglijam veltītu rakstu viņa vārda dienas sakarā, ko abas puses uztvērušas kā smagu diplomātijas ētikas pārkāpumu. Rezultātā, lai situāciju labotu, Latvijas varas iestādes deva rīkojumu laikrakstiem publicēt attiecīgus rakstus nākamajā dienā. Minētais parāda Latvijas politiskā režīma raksturu un pastāvošās faktiskās cenzūras darbību. Interesants ir ziņojumā paustais secinājums par paniska noskaņojuma nomainīšanos ar apņēmību aizstāvēt

5 Archiwum Akt Nowych, Sztab Główny, Warszawa, 616/329, fol. 72.

savu neatkarību jebkurā gadījumā, kas pilnībā sakrīt ar sūtņa Ježija Klopotovska (3. dokumentā) pausto.

Otrajā ziņojumā atašejs Bžeskvīņskis atreferē savu 27. marta sarunu ar Latvijas militārā izlūkdienesta vadītāju pulkvedi Ķikuli, kurā viņš izklāsta savu redzējumu par starptautisko situāciju reģionā pēc Klaipēdas aneksijas. Šīs amatpersonas viedoklis ir nozīmīgs, jo informācija par Latvijas izlūkdienesta nostāju un zināšanām ir trūcīga. Dokumentā teikts, ka cita starpā Latvijas militārā izlūkdienesta priekšnieks Ķikulis atzīstot, ka Igaunijas–Vācijas un Lietuvas–Vācijas kontakti apliecina – abas Latvijas kaimiņvalstis var nonākt Vācijas iespaidā, kas kārtējo reizi apstiprina formāli t. s. Baltijas Antantē ar līgumu apvienoto valstu vienotības trūkumu utt.

Trešajā ziņojumā sūtnis Klopotovskis cenšas raksturot vispārējo valdības reakciju, uzsverot tās intereses un rīcības trūkumu, kā arī, balstoties uz sarunām ar atbildīgām Latvijas amatpersonām, aprakstot dažādu sabiedrības grupu noskaņojumu. Šim un arī pārējiem ziņojumiem piemīt subjektīvisms, kas, cita starpā, atspoguļo Polijas ārlietu resora un arī sūtniecības paternālo attieksmi pret Latvijas valsti visā starpkaru periodā, taču nav apšaubāma ziņojumos paustās informācijas nozīme, kas ļauj izprast abu valstu attiecības un Latvijas situāciju kopumā. Ticams ir apgalvojums par Valsts prezidenta Kārļa Ulmaņa personiski doto rīkojumu publiski nerunāt par Klaipēdas norisēm, būtisks ir arī Francijas un Lietuvas sūtņu sarunās ar Klopotovski paustais, interesanta ir atsaukšanās par oficiāli nepastāvošās “Latviešu zemnieku savienības” agrāko amatpersonu un pat struktūru nozīmi valsts dzīvē, kas zināmā mērā sakrīt ar vēsturnieka Aivara Strangas pētījumos teikto,⁶ utt.

Edicijā publicētie ziņojumi apliecina, ka Latvijas valdībā un sabiedrībā valdījis jaunās starptautiskās situācijas radīts apjukums un neziņa, pat nespēja noteikti rīkoties apstākļos, kad Rietumu lielvalstis pieļāva Vācijas teritoriālo izplešanos, t. sk. pasīvi pieņemot Klaipēdas aneksiju, un rezultātā ieņemot nogaidošu un, no Lietuvas viedokļa vērtējot, pret kaimiņvalsti vienaldzīgu nostāju. Dokumenti sniedz ticamu ieskatu sarežģītajā starptautiskajā situācijā pirms Otrā pasaules kara, kādā atradās Baltijas jūras reģiona valstis, dažādu apstākļu rezultātā nespējot adekvāti reaģēt uz politiskajām norisēm, būdamas spiestas realizēt formālu neitralitātes politiku un cerēt, ka Rietumu lielvalstis to respektēs. Turklāt minētā formālā neitralitāte gāja roku rokā ar autoritāro Baltijas valstu un Polijas savstarpēji atšķirīgo, individuālo politiku un domstarpībām par nebūtiskām lietām, kas rod izpausmi arī edicijā publicētajos ziņojumos. Kopumā var pievienoties

6 Aivars Stranga. Nodaļas no vēstures. *Lauku Avīze*, 29.08.1995., 30. lpp.

Aivara Strangas secinājumam, ka reakcija Latvijā un Igaunijā uz Klaipēdas aneksiju apliecināja “Baltijas Antantes” pastāvēšanu vienīgi “uz papīra”.⁷

Ar nepieciešamajiem komentāriem un zemsvītras piezīmēs skaidrotie, oriģinālvalodā un no poļu valodas latviešu valodā tulkotie dokumenti publicēti, cenšoties iespējami saglabāt autoru rakstības stilu un ortogrāfiju, teksta struktūru un formu. Kvadrātiekvavas izmantotas, lai papildinātu oriģinālos lietotās abreviācijas un īsi skaidrotu citas tekstā sastopamās detaļas.

Dokuments Nr. 1

Polijas militārā atašeja Feliksa Bžeskiņska⁸ ziņojums Armijas Galvenā štāba II daļai. Rīga, 1939. gada 24. martā

Archiwum Akt Nowych, Sztab Główny, Warszawa, 616/329, fol. 66–70

NASTROJE NA ŁOTWIE W ZWIĄZKU Z DYWERSJĄ NIEMIECKA

Dnia 23 marca b.r., pragnąc zorientować się jaka jest bezpośrednia reakcja rządu i wojska łotewskiego na ostatnie wydarzenia w Litwie, odbyłem szereg rozmów, które dały mi materiał do zmontowania następującego obrazu nastrojów panujących w chwili obecnej w kołach rządowo -wojskowych Łotwy:

Większość łotewskich ministrów przeświadczona jest o tym, że ostatnie wydarzenia w Litwie, które doprowadziły do anchlussu kr. Kłajpedzkiego są pierwszym etapem na drodze do realizacji wpływów niemieckich nad Bałtykiem. Mówi się tu, że już w lecie i na jesieni roku ub. w czasie konfliktu czeskiego, niemieckie placówki dyplomatyczne w krajach bałtyckich bardzo uważnie wentylowały możliwości gruntowania się wpływów niemieckich nad Bałtykiem, jednakże dopiero teraz, po stwierdzeniu “podatności atmosfery”, Niemcy najprzód zastosowały “zastryk bojaźni” (określenie jednego z moich rozmowców, najbliższego współpracownika prezyd. Ulmanisa – prezesa Druvy), jakim niewątpliwie był anchluss Kłajpedy, aby po nim zacząć planową akcję gruntowania wpływów swych w Litwie, Łotwie i Estonii. Zdaniem jednego z moich rozmowców (dyrektor departamentu politycznego w MSWew łotewskim – Fridrihsonns) akcja niemiecka w tym kierunku będzie w pierwszym rządzie polegała na prowokowaniu awantur między mniejszością niemiecką, a ludnością autochtoniczną. Równoległe z tą akcją organizacje niemieckie w krajach bałtyckich otrzymały rzekomo

7 Feldmanis, Stranga, Virsis 1993, 164.

8 Feliks Bžeskiņskis (*Brzeskiński*, 1896–1960), Polijas armijas majors, 1936.–1939. g. militārais atašejs Latvijā.

polecenie doprowadzania wszelkimi siłami, przy jednoczesnym zachowaniu jaknajdalej posuniętych ostrożności, do starć między ludnością autochtoniczną a mniejszościami polskimi w krajach bałtyckich. Dopiero na tle tej dwukierunkowości w walce z mniejszościami, placówki dyplomatyczne Rzeszy z jednej strony mają wykazać swą zdecydowaną postawę, z drugiej wielkoduszność swego rządu. Dla prowadzenia tej akcji, Berlin przydzielił do placówek dyplomatycznych w Kownie, Rydze i Tallinie specjalnych urzędników, przy czym jeśli idzie o Estonię akcja podburzająca miejscową ludność ma kierować ją przeciw polskim robotnikom sezonowym. Na terenie Estonii zresztą, rząd Rzeszy zamierza stosować podobno szereg innych metod. Wedle słów mego informatora, łotewskie władze bezpieczeństwa łącznie z analogicznymi władzami litewskimi mają dokładne informacje co do tej akcji, nie są jednak w stanie, prosto ze względów technicznych (trudność przeciwstawienia się samemu aktowi prowokacji w terenie) przeciwstawić się jej. Ponadto, we wszystkich trzech krajach bałtyckich Rzesza dysponuje doskonale zorganizowaną mniejszością, której kontakt z placówkami dyplomatycznymi Rzeszy jest idealnie sprecyzowany i właściwie przez poszczególne rządy państw bałtyckich oceniany, w rezultacie – zorganizowane mniejszości niemieckie, odpowiednio instruowane i karnie instrukcje te wypełniające, to dalszy etap w przesiąkaniu wpływów niemieckich na tutejszy teren. Najmocniej jednakże, zdaniem moich rozmowców, wpływy niemieckie nad Bałtykiem gruntują – międzynarodowe sukcesy polityczne Rzeszy. Jeśli idzie o rząd i sfery polityczne Łotwy, bardzo krytycznie oceniają one możliwości sowieckie, absolutnie nie ufając Polsce i – bojąc się Rzeszy (o czym wspominałem już w poprzedniej notatce informacyjnej), uważają ją za potęgę, której nie sposób jest przeciwstawić się. Zajęcie Kłajpedy przeświadczenie to pogłębiło w sposób wyraźny i tak zdecydowany, że nawet pewne koła wojskowe, które dotychczas arcy-wrogo odnosiły się do jakichkolwiek koncepcyj porozumienia z Niemcami, teraz zaczynają wycofywać się ze swych placówek. Szczegółem zasługującym na specjalną uwagę jest fakt, iż z dwu, zupełnie odmiennych stron spotkałem się z niemal analogicznym spojrzeniem na dalsze drogi ekspansji niemieckiej. Dwaj rozmowcy (Druva, reprezentujący punkt widzenia prezydenta Ulmanisa i płk. Kikulis, pozostający w orbicie wpływów gen. Balodisa) stwierdzili, iż Rzesza mając niewątpliwie wielkie plany do realizacji, których droga prowadzi przez Bałkany i Bliski Wschód, Rzesza zgłodniała nafty rumuńskiej, dokłada jednocześnie wszelkich sił do zwarcia się ze Związkiem Radzieckim. Do tego celu prowadzi droga przez Rumunię, przez Polskę i przez państwa bałtyckie. Droga przez Polskę jest narazie zamknięta całkowicie, pozostaje południe i północ. Czy Rzesza dojdzie do porozumienia z ZSRR, czy nastąpi zbrojne spotkanie obydwu państw, w jednym i w drugim wypadku Polska ucierpi jaknajbardziej, tym bardziej, że zdaniem tutejszych

“polityków” niezdecydowana postawa Polski wobec bloku antyniemieckiego nie wróży jej słonecznych horoskopów. Spotkałem tu ze zdaniem, że gdyby Polska zaanektowała Litwę, nie dopuściłaby do zajęcia przez Niemców kr. Kłajpedzkiego, a następnie zagwarantowała Litwie swą opiekę, akcje jej nad Bałtykiem wzrosłyby niepomierne, w obecnej sytuacji – opadły one poniżej poziomu notowań w okresie “tworzenia” przez prasę światową państwa ukraińskiego, m. in. i z terytoriów polskich. Sfery wojskowe, które dotychczas raczej oscyływały między Sowietami a Polską, w chwili obecnej są pod wrażeniem walnych sukcesów Rzeszy. W Rydze, podobnie zresztą jak w Kownie powtarzana jest plotka, że Ribbentrop w rozmowie z Urbszysem zapewnił go, że w zamian za kr. Kłajpedzki, Litwa dostanie od Rzeszy... Wilenszczyznę. O tym osobliwym “podarunku” mówiono mi między innymi w tutejszym MSZ, podkreślając, iż cprawda nikt z rozsądnych Łotyszy nie wierzy w to, jednakże – “Niemcy są dzisiaj taką potęgą, że – wszystko jest możliwe!”

Dla nastrojów w stosunku do Polski bardzo charakterystyczny jest ton prasy łotewskiej. W dniu imienin marsz. Smigłego Rydza jedynie “Briva Zeme” i “Jaunakas Zinas” na ostatnich kolumnach zamieściły paro-wierszowe notatki agencyjne, donoszące z Warszawy, iż dzień imienin Marszałka przerodzi się w manifestację jedności narodowej. Dziennik “Rits” opublikował korespondencję poświęconą pesymistycznym nastrojom panującym w Polsce z powodu nowych wystąpień Rzeszy. W notatce tej, czytamy: W takim to (pesymistycznym) nastroju, Warszawa przygotowuje się do imien Smigłego-Rydza!” Obydwa wydania “Siewodnia” z dn. 18 marca b.m. nie umieściły nic. Również ani słowa nie umieścił organ wojska łotewskiego – “Latvijas Karejvis”. Było to tak jaskrawe, że sami Łotysze przestraszyli się o godzinie 22-iej dn. 18. b.m. dyrektor prasy w Ministerstwie Spraw Społecznych, nie wiem na czyje zlecenie wydał dyspozycję, aby w niedzielę dn. 19 wszystkie te dzienniki, które nie zamieściły nic o marsz. Smigłym opublikowały okolicznościowe artykuły. Były z tego poważne kłopoty, bowiem np. “Siegodnia” miało już numer całkowicie przełamany (wydanie niedzielne) i po telefonie Jansona musiano dwie kolumny przełamywać od początku.

W drodze poufnej dowiedziałem się, że “Siegodnia” z tutejszego wydziału prasy w ministerstwie Spraw Społecznych otrzymało polecenie “bezzstronnego informowania swych czytelników o sprawach polskich”. Tym się też tłumaczy, że dyrekcja wydawnictwa, pamiętając jeszcze o stratach jakie poniosła przez odebranie debitu w Polsce, znowu wraca do dawnej metody naświetlania spraw polskich, przy czym Milrud, nie mogąc, w obawie przed represjami ze strony Łotyszy, zdradzić właściwej przyczyny tego zwrotu, w rozmowach z Glinką, interweniującym z polecenia posła Kłopotowskiego, tłumaczy się, że wiadomości nieprzychylne dla Polski ukazały się przez... przeoczenie, z powodu nawału

materiālu. Nie potrebuju tu przytaczać tych “wiadomości” z “Jaunakas Zinas” i “Siegodnia” o... posterunkach chroniących gmach MSZ w Warszawie przed wrogimi demonstracjami pod adresem płk. Becka, czy o konieczności oddania przez Polskę – Rzeszy Górnego Śląska. Jak mało Łotysze przywiązują wagi do interwencji placówki w tej sprawie, świadczy fakt, iż dyr. Masens z tutejszego MSZ w rozmowie z posłem Kłopotowskim powiedział, że “Jaunakas Zinas” nie napisało o posterunkach policyjnych, a o... wzmożonej ochronie roztoczonej nad gmachem MSZ w Warszawie przez pamtejsze władze bezpieczeństwa. Tego rodzaju “wyjaśnienia” nie wydają mi się zbyt przekonujące.

Ze strony niektórych obserwatorów sytuacji na Łotwie spotkałem się z uwagą, iż po definitywnym załatwieniu sprawy anchlussu kr. Kłajpedzkiego, nastrój paniki na Łotwie przerodził się w nastrój – determinacji. Uważam, iż jest to trafna uwaga, tylko że nastrój determinacji, zdaniem moim ponownie przerodzi się w nastrój... paniki, kiedy Łotwa stanie twarzą w twarz z niebezpieczeństwem niemieckim. Narazie zdają tu sobie sprawę z tego, że po Kłajpedzie może przyjść kolej na Litwę, zaś dopiero po tym ewentualnie na Łotwę, nie odwrotnie. Stąd na efekt obliczony nastrój determinacji, która nota bene Niemcy już wykorzystują do akcji prowokacyjnej (pobicie 4 chłopców niemieckich i aresztowanie 16 Niemców za śpiewanie w jednej z restauracji ryskich pieśni narodowo-socjalistycznych), a której to akcji, jak wyżej wspomniałem, Łotysze nie są w stanie przeciwstawić się.

Tulkojums

NOSKAŅOJUMS LATVIJĀ SAKARĀ AR VĀCU DIVERSIJU

Š. g. 23. martā, vēloties izprast, kāda ir Latvijas valdības un armijas tiešā reakcija uz pēdējiem notikumiem Lietuvā, izvedu vairākas sarunas, kuras deva man materiālu sekojošas ainas izveidošanai par šajā brīdī valdošo noskaņojumu Latvijas valdības un militārajās aprindās.

Latvijas ministru lielākā daļa ir pārliecināta par to, ka pēdējie notikumi Lietuvā, kuri noveda līdz Klaipēdas apg[abala] anšlusam,⁹ ir pirmais etaps ceļā uz Vācijas iespaida realizāciju Baltijas reģionā. Šeit tiek runāts, ka jau pag[ājušā] gada vasarā un rudenī čehu konflikta laikā¹⁰ Vācijas diplomātiskās pārstāvniecības

9 *Anschluss* (vācu val.) – pievienošana. Vēsturisks termins, ar kuru apzīmē Austrijas pievienošānu Vācijai 1938. g. 12. martā.

10 Runa ir par Čehoslovākijas valsts pilnīgas iznīcināšanas procesu, kas norisinājās 1939. g. 13.–16. martā, Vācijas armijai ienākot Prāgā, izveidojoties formāli neatkarīgai Slovākijai un Bohēmijas Čehu un Morāvijas protektorātam Vācijas pakļautībā.

Baltijas valstīs ļoti vērīgi izvērtēja vācu iespaida nostiprināšanas iespējas Baltijas reģionā, taču tikai tagad, pēc “atmosfēras atbilstības” konstatēšanas, vācieši vispirms veica “baiļu injekciju” (viena no maniem sarunu biedriem – prezid[enta] Ulmaņa¹¹ tuvākā līdzstrādnieka – priekšsēdētāja Druvas¹² izteiciens), kāds neapšaubāmi bija Klaipēdas anšluss, lai pēc tā uzsāktu plānveida sava iespaida nostiprināšanas akciju Lietuvā, Latvijā un Igaunijā. Pēc viena no maniem sarunu biedriem (Iekšlietu ministrijas politiskā departamenta direktors – Fridrihsons¹³) domām, vācu akcija šajā virzienā pirmām kārtām balstīsies konfliktu provocēšanā starp vācu minoritāti un pamatiedzīvotājiem. Vienlaikus ar šo akciju vāciešu organizācijas Baltijas valstīs šķietami saņēmušas rīkojumu par jebkādu spēku pielietošanu, tajā pašā laikā saglabājot pēc iespējas dziļāku piesardzību, konfliktu izraisīšanai starp pamatiedzīvotājiem un poļu mazākumtautības grupām Baltijas valstīs. Un tikai šajā divu notiekošo virzienu fonā ar mazākumtautībām Reiha diplomātiskajām pārstāvniecībām, no vienas puses, jādemonstrē sava noteikta nostāja, no otras – savas valdības augstsirdība. Šīs akcijas vadīšanai Berlīne nosūtījusi uz pārstāvniecībām Kauņā, Rīgā un Tallinā speciālus ierēdņus, turklāt, ja ir runa par Igauniju, sakūdīšanas akcijai vietējos iedzīvotājus jāvirza pret poļu sezonas strādniekiem.¹⁴ Vispār Igaunijas teritorijā Reiha valdība plāno realizēt virkni atšķirīgu metožu. Saskaņā ar mana sarunu biedra vārdiem Latvijas drošības iestādēm saziņā ar analogiskām Lietuvas iestādēm ir precīza informācija par šo akciju, tomēr tās nespēj vienkārši tehnisku iemeslu dēļ (grūtības pretdarboties pašam provokācijas aktam norises vietā) tam stāties pretī. Turklāt visās trijās Baltijas valstīs Reiha rīcībā ir lieliski organizēta mazākumtautība, kuras sakari ar diplomātiskajām pārstāvniecībām ir ideāli precizēti un attiecīgo Baltijas valstu valdību atbilstoši novērtēti, rezultātā – organizētās vācu mazākumtautības, atbilstoši instruētas un paklausīgi šīs instrukcijas izpildošas, veido tālāku etapu vācu iespaidu izplatīšanā šeit. Tomēr visstiprāk, pēc manu sarunu biedru domām, Vācijas iespaidu Baltijas reģionā nostiprina Reiha starptautiskie politiskie panākumi. Ja runa ir par Latvijas valdību un politiskajām aprindām, tās ļoti kritiski

11 Kārlis Ulmanis (1877–1942), 1934.–1940. g. Ministru prezidents, 1936.–1940. g. arī Valsts prezidents. Autoritārā režīma ieviesējs un vadītājs kopš 1934. g. 15. maija.

12 Jūlijs Druva (1882–1950), preses darbinieks, 1929.–1934. g. Latviešu zemnieku savienības Centrālās valdes priekšsēdētājs, 1938.–1940. g. Sabiedrisko lietu ministrijas Rakstu un mākslas kameras priekšsēdētājs, 1931.–1940. g. Latvijas Preses biedrības priekšsēdētājs.

13 Jānis Fridrihsons (no 1940. g. Jānis Skrauja, 1892–1941), policijas ierēdnis, 1934.–1940. g. Iekšlietu ministrijas Politiskās pārvaldes priekšnieks, 1939. g. jūlijā – 1940. gadā arī Drošības policijas departamenta direktors.

14 Igaunijā 1937.–1940. gadā strādāja vairāki simti Polijas viesstrādnieku degslānekļa raktuvēs.

vērtē padomju iespējas, pilnīgi neuzticēdamās Polijai un baidoties – no Reiha (ko pieminēju jau iepriekšējā informatīvajā paziņojumā), uzskata to par lielvaru, kurai nav iespējams stāties pretim. Klaipēdas ieņemšana šo pārliecību nostiprināja izteiktā un tik noteiktā veidā, ka pat zināmas militārās aprindas, kuras līdz šim galēji naidīgi izturējās pret jebkādam saprašanās koncepcijām ar Vāciju, tagad sāk atkāpties no savām pozīcijām. Detaļa, kas pelna īpašu uzmanību, ir fakts, ka no divām pilnīgi atšķirīgām pusēm sastapos ar gandrīz analogisku skatījumu uz tālākās vācu ekspansijas ceļiem. Divi sarunu biedri (Druva, kurš pārstāv prezidenta Ulmaņa redzējumu, un ģen[erāļa] Baloža¹⁵ iespaidā paliekošais p[u]lkv[edis] Ķikulis¹⁶) apstiprināja, ka Reihs, kuram neapšaubāmi ir nodoms par lielu plānu realizāciju, to ceļam vedot caur Balkāniem un Tuvajiem Austrumiem, Rumānijas naftu alkstošais Reihs pieliek visas pūles, lai savienotos ar Padomju Savienību. Uz šo mērķi ved ceļš caur Rumāniju, caur Poliju un caur Baltijas valstīm. Ceļš caur Poliju pagaidām ir pilnībā slēgts, atliek dienvidi un ziemeļi. Vai Reihs nonāks līdz vienošanās noslēgšanai ar PSRS vai sekos abu valstu bruņota sadursme, gan vienā, gan otrā gadījumā Polija cietīs visvairāk, vēl jo vairāk tāpēc, ka, pēc šejienes “politiku” domām, Polijas nenoteiktā nostāja pret pretvācu bloku nesola tai neko labu.¹⁷ Sastapos šeit ar viedokli, ka gadījumā, ja Polija anektētu Lietuvu, nepieļautu, ka Vācija anektē Klaipēdas apg[abalu], bet pēc tam garantētu Lietuvai savu aizsardzību, tās akcijas Baltijas reģionā neizmērojami pieaugtu, pašreizējā situācijā – tās noslīdējušas zem mērījumu līmeņa laikā, kad pasaules prese “veidoja” ukraiņu valsti, tajā skaitā arī no Polijas teritorijām.¹⁸ Militārās aprindas, kuras līdz šim drīzāk svārstījās starp Padomēm un Poliju, pašreizējā brīdī atrodas Reiha lielisko panākumu iespaidā. Rīgā, vispār līdzīgi kā Kauņā, tiek atkārtotas baumas, ka Ribentrops¹⁹ sarunā ar Urbši²⁰ viņu pārliecinājis, ka apmaiņā pret Klaipēdas apg[abalu] Lietuva dabūs no Reiha... Viļņas apgabalu. Par šo īpatnējo “dāvanu” cita starpā man tika stāstīts šejienes Ā[rlietu] M[inistrija], uzsverot,

15 Jānis Balodis (1881–1965), ģenerālis, 1931.–1940. g. aprīlī kara ministrs.

16 Grigorijš Ķikulis (1888–1966), pulkvedis, 1934.–1939. g. jūnijā Armijas štāba Informācijas daļas priekšnieks.

17 Ziņojuma autors lieto idiomu, kuras tiešs tulkojums ir “nezilē saulainus horizontus”.

18 Čehoslovākijas krīzes laikā 1939. g. 14. martā tika proklamēta neatkarīga Karpatu Ukrainas valsts, taču 14.–17. martā Ungārijas armija ar kaujām pilnībā ieņēma šo bijušo Čehoslovākijas valsts daļu, likvidējot dzimstošo Ukrainas valstiskuma formu un iekļaujot to Ungārijas sastāvā.

19 Joahims fon Ribentrops (*Ribbentrop*, 1893–1946), 1938.–1945. g. Vācijas ārlietu ministrs.

20 Jozs Urbšis (*Urbšys*, 1896–1991), no 1936. g. Lietuvas Ārlietu ministrijas ģenerālsēkretārs, 1938. g. decembrī – 1940. g. ārlietu ministrs.

ka, tiesa gan, neviens saprātīgs latvietis tam netic, tomēr – “Vācija šodien ir tāda lielvara, ka – viss ir iespējams!”

Noskaņojumam pret Poliju ļoti raksturīgs ir Latvijas preses tonis. Marš[ala] Smiglija Ridza²¹ vārda dienā vienīgi “Brīvā Zeme” un “Jaunākās Ziņas” pēdējās slejās ievietoja dažas rindiņas ar [preses] aģentūru ziņām no Varšavas, ka Maršala vārda diena pāraugs tautas vienotības manifestācijā. Dienas laikraksts “Rīts” publicēja korespondenci, kas bija veltīta Polijā sakarā ar Reiha jaunajām darbībām valdošajam pesimistiskajam noskaņojumam. Šajā rakstā lasām: “Lūk, tādā (pesimistiskā) noskaņojumā Varšava gatavojas Smiglija-Ridza vārda dienas svinībām!”²² Abi [laikraksta] “Segodnia”²³ izdevumi tekošajā mēnesī 18. martā neievietoja neko. Tāpat ne vārda neievietoja Latvijas armijas orgāns – “Latvijas Kareivis”. Tas bija tik kļiedzoši, ka paši latvieši nobijās un 18. [datumā] tekošajā mēnesī plkst. 22 Sabiedrisko lietu ministrijas preses direktors,²⁴ nezinu, pēc kura [cilvēka] uzdevuma, izdeva rīkojumu, lai svētdien, 19. [martā] visi laikraksti, kuri neievietoja neko par marš[alu] Smigliju, publicētu šim gadījumam veltītus rakstus. Ar to bija nopietnas problēmas, jo, piem[ēram], “Segodnia” jau bija pilnībā salikts numurs (svētdienas izdevums) un pēc Jansona telefona zvana vajadzēja divas slejas salikt no sākuma.

Konfidenciālā ceļā uzzināju, ka “Segodnia” no šejienes Sabiedrisko lietu ministrijas preses nodaļas saņēmusi “savu lasītāju neitrālas informēšanas Polijas lietās” rīkojumu. Ar to arī izskaidrojams tas, ka izdevniecības direkcija, vēl atceroties par zaudējumiem, kādus cieta dēļ debeta atņemšanas Polijā,²⁵ atkal atgriežas pie agrākās poļu lietu apgaismošanas metodes, turklāt Milruds²⁶ nevarot, baidoties no represijām no latviešu puses, atklāt patiesos šo pārmaiņu iemeslus,

21 Edvards Ridzs-Smiglijs (*Rydz-Śmigły*, 1886–1941), Polijas maršals, 1935.–1939. g. armijas ģenerālspektors (komandieris).

22 Ziņojuma autors pārspilē. Rakstā ar nosaukumu “Varšavā nevalda optimisms” tika samērā objektīvi atspoguļota reakcija uz norisēm Čehoslovākijā un robežas pagarināšanos ar Vāciju. Cita starpā bija atzīmēts: “Šādā atmosfērā poļi gatavojas rīt svinēt Ridz-Smiglija vārda dienu.” Skat. *Rīts*, 18.03.1939., 5. lpp.

23 Šajā gadījumā ziņojuma autors lieto laikraksta “Segodnia” nosaukumu neprecīzi (“Sievodnia”), kas tulkojumā, tāpat kā nepareizā sekojošā laikraksta “Latvijas Kareivis” nosaukuma rakstība, tiek mainīta atbilstoši korektai to rakstībai.

24 Preses un biedrību departamenta direktors 1937.–1940. g. bija pedagogs Mārtiņš Jansons (1896–1942), nošauts padomju apcietinājumā.

25 Polijas sūtniecība 20. gs. 20.–30. gados neregulāri finansiāli atbalstīja vairākus Latvijā iznākošos preses izdevumus. Acīmredzot šajā gadījumā runa ir par šādu atbalstu laikrakstam “Segodnia”.

26 Mihails Milruds (1883–1942), Latvijas krievu preses darbinieks, 1934.–1939. g. oktobrī laikraksta “Segodnia” galvenais redaktors.

sarunās ar sūtņa [Kłopotovska]²⁷ uzdevumā runājošo Gļinku²⁸ skaidroja, ka Polijai nelabvēlīgas ziņas parādījušās dēļ... nepamanīšanas, dēļ materiālu gūzmas. Nav nepieciešams te pieminēt šīs “ziņas” no “Jaunākajām Ziņām” un “Segodnia” par... Ā[rlietu] M[inistrijas] ēku Varšavā apsargājošajiem posteņiem no pret plkv. Beku²⁹ vērstām naidīgām demonstrācijām vai par nepieciešamību Polijai atdot Augšsilēziju Reiham. Cik maz vērības latvieši pievērs [diplomātiskās] pārstāvniecības iejaukšanās faktoram šajā lietā, apliecina fakts, ka dir[ektors] Māsēns³⁰ no šejienes Ā[rlietu] M[inistrijas] sarunā ar sūtni Kłopotovski pateica, ka “Jaunākās Ziņas” nerakstīja par policijas posteņiem, bet par vietējo drošības iestāžu pār ĀM namu Varšavā izvērsto pastiprināto apsardzību. Šāda veida “izskaidrojumi” man nešķiet pārāk pārliecinoši.

No dažu Latvijas situācijas novērotāju puses sastapos ar piezīmi, ka pēc Klaipēdas anšlusa lietas galīgas nokārtošanas panikas noskaņojums Latvijā pārtapis par apņēmības noskaņojumu. Uzskatu, ka tas ir trāpīgs novērtējums, vienīgi apņēmības noskaņojums, pēc manām domām, no jauna pārtaps par... panikas noskaņojumu, kad Latvija nonāks aci pret aci ar Vācijas apdraudējumu. Pagaidām šeit apzinās, ka pēc Klaipēdas var pienākt kārta Lietuvai un vienīgi pēc tam eventuāli Latvijai, nevis otrādi. No šī apstākļa rodas uz efekta sasniegšanu mērķēts apņēmības noskaņojums, kuru Vācija – *nota bene*³¹ – jau izmanto provokatīvai akcijai (4 vācu zēnu piekaušana un 16 vāciešu apcietināšana vienā no Rīgas restorāniem par nacionālsociālistisku dziesmu dziedāšanu), un šo akciju latvieši nav spējīgi novērst.

Dokuments Nr. 2

Polijas militārā atašēja Feliksa Bžeskvīnska ziņojums Armijas Galvenā štāba II daļai. Rīga, 1939. gada 28. martā³²

Archiwum Akt Nowych, Sztab Główny, Warszawa, 616/329, fol. 75–76.

27 Ježijs Tadeušs Kłopotovskis (*Kłopotowski*, 1892–1970), Polijas diplomāts, no 1938. g. aprīļa pilnvarotais lietvedis, 1938. g. jūlijā – 1939. g. septembrī sūtnis Rīgā.

28 Ksaverijs Gļinka (*Glinka*, 1890–1957), Polijas literāts un diplomāts, 1936.–1939. g. Polijas sūtniecības preses atašējs, Polijas Telegrāfa aģentūras korespondents Rīgā.

29 Juzefs Beks (*Beck*, 1894–1944), Polijas armijas pulkvedis, 1932.–1939. g. ārlietu ministrs.

30 Vilis Māsēns (1902–1964), Ārlietu ministrijas ierēdnis, 1938.–1940. g. Baltijas valstu nodaļas vadītājs.

31 *Nota bene* (latīņu val.) – ievēro labi!

32 Uz dokumenta ir atzīme par tā ienākšanu un reģistrāciju II daļā 1939. g. 30. martā.

Melduję, że w dniu 27 b.m. podczas przygodnej bytności w Sztapie Łotewskim przeprowadziłem rozmowę z szefem oddziału Informacyjnego płk. Kikkulsem. W rozmowie tej płk. K. poinformował mnie, że według posiadanych przez sztab łotewski wiadomości estoński minister spraw zagr. Selters w drodze Warszawa-Budapeszt zatrzymał się w Berlinie, gdzie był przyjęty przez Ribentropa. Łotysze przepuszczają, że Niemcy wywierają nacisk na Estonię w kierunku stworzenia w Tallinie morskiej bazy niemieckiej na wypadek zbrojnego konfliktu z Z.S.S.R.

Oдноśnie punktu 4. ostatniej umowy litewsko-niemieckiej płk. Kikkuls oświadczył mi, że, jego zdaniem, punkt ten ma kapitalne znaczenie dla państw sąsiadujących z Litwą. Niemcy bowiem, wprowadzając do tego punktu ostatnie zdanie, mają każdej chwili prawną podstawę w ręku, aby zarzucić Litwinom ewentualne pertraktacje z państwem trzecim, i w konsekwencji tego wyciągnąć dla siebie prawne uzasadnienie sankcyj agresywnych w stosunku do Litwy.

Na moje oświadczenie: “wobec tego co usłyszałem od Pana Pułkownika, Łotwa obecnie zaczyna być otoczona państwami (Litwa i Estonia), które w ten czy inny sposób podpadają pod wpływy niemieckie” – płk. Kikkuls odpowiedział twierdząco, zaznaczając, że pomimo to Łotwa nie zamierza zejść ze swojej polityki neutralności i samodzielności, a w razie potrzeby zdecydowana jest bronić swojej niepodległości i wystąpić przeciwko każdemu, kto będzie tej niepodległości zagrażał.

Ponadto oświadczył mi, że podziela stanowisko Polski, która (jak to widać z prasy) nie skłania się do podpisania deklaracji państw zachodnich, przystąpienie bowiem Polski do takiej deklaracji było by do pewnego stopnia prowokacją pod adresem Niemiec, co jest, jego zdaniem, w chwili obecnej nie wskazane.

Tulkojums

Ziņoju, ka š[ī] m[ēneša] 27. dienā, gadījuma dēļ atrazdamies Latvijas [Armijas] štābā, izvedu sarunu ar Informācijas daļas priekšnieku plkv. Ķikuli. Šajā sarunā plkv. Ķ. informēja mani, ka, saskaņā ar Latvijas štāba rīcībā esošajām ziņām, Igaunijas ārlietu ministrs Selters³³ ceļā no Varšavas uz Budapeštu apstājās Berlīnē, kur viņu pieņēma Ribentrops. Latvieši pieļauj, ka Vācija izdara spiedienu uz Igauniju ar nolūku izveidot Tallinā vācu jūras bāzi bruņota konflikta gadījumam ar PSRS.

33 Karls Selters (*Selter*, 1898–1958), 1938.–1939. g. Igaunijas ārlietu ministrs. Vizītē Varšavā bija 1939. g. 19.–21. martā.

Attiecībā par 4. punktu nesēn noslēgtajā Lietuvas–Vācijas līgumā plkv. Ķikulis man pateica, ka, pēc viņa domām, šim punktam ir milzīga nozīme Lietuvai kaimiņos esošajām valstīm. Jo Vācija, ieviešot šajā punktā pēdējo teikumu,³⁴ iegūst sev tiesisku pamatu jebkurā brīdī pārmest lietuviešiem iespējamās pārrunas ar trešo valsti un, izejot no tā, iegūt sev tiesisku pamatojumu agresīvām sankcijām attiecībā uz Lietuvu.

Uz manu paziņojumu: “saskaņā ar to, ko dzirdēju no Jums, pulkveža kungs, pašlaik Latviju sāk ielenkt valstis (Lietuva un Igaunija), kuras tādā vai citādā veidā nokļūst Vācijas iespaidā”, plkv. Ķikulis atbildēja apstiprinoši, atzīmējot, ka, neraugoties uz to, Latvija negatavojas atkāpties no savas neitralitātes un patstāvības politikas, bet nepieciešamības gadījumā ir gatava aizsargāt savu neatkarību un vērsties pret jebkuru, kurš šo neatkarību apdraudēs.

Turklāt pateica man, ka piekrīt Polijas nostājai, kura (kā tas redzams presē) neparedz rietumu valstu deklarācijas parakstīšanu,³⁵ jo Polijas pievienošanās tādai deklarācijai būtu zināmā mērā pret Vāciju vēsta provokācija, kas, pēc viņa domām, šajā brīdī nav ieteicama.

Dokuments Nr. 3

Polijas sūtņa Ježija Kłopotovska ziņojums ārlietu ministram Juzefam Bekam. Rīga, 1939. gada marta beigās
Archiwum Akt Nowych, Sztab Główny, Warszawa, 616/329, fol. 80–84.

Jak miałem poprzednio zaszczyt raportować Panu Ministrowi, nastroje paniczne w wypadkach czeskich ustąpiły miejsca znacznemu uspokojeniu, a nawet pewnej determinacji. Na ukształtowanie się takiego stanu rzeczy wpłynęły m.i. patriotyczne, a nawet bojowe oświadczenie Prezydenta oraz analogiczne przemówienia ministra Berzińskiego i Gen. Balodisa. Wypadki kłajpedzkie (zresztą oczekiwane tutaj już od dłuższego czasu) zbiegły się w dziwny sposób z deklaracją rządu “o neutralności” i wyjazdem głównodowodzącego gen. Berkisa i szefa sztabu Hartmanisa do Finlandii, co wywołało tutaj powszechne wrażenie, iż rząd łotewski pragnie podkreślić swoje “desintéressment” akcją niemiecką i miało oddziaływać uspakajająco na opinię publiczną.

34 Skat. panta atreferējumu 43. atsaucē.

35 1939. g. marta beigās Londonā un Parīzē notika konsultācijas par reakciju uz Vācijas darbību Čehoslovākijā, un viena no rīcības iespējām paredzēja asa rakstura kopēju deklarāciju. Galu galā 31. martā Lielbritānija, bet aprīlī arī Francija sniedza vienpusējas garantijas Polijai.

W korpusie dyplomatycznym i kołach dziennikarzy zagranicznych, a nawet w niektórych krytycznie do reżimu nastrojonych sferach łotewskiego społeczeństwa, ten dziwny spokój w obliczu tak blisko odgrywających się wydarzeń jest żywo komentowany. Jedni mówią o jakichś ściśle zakonspirowanych gwarancjach sowieckich, drudzy – a tych jest znacznie więcej – o tendencjach rządu łotewskiego zawarcia z Niemcami czegoś w rodzaju paktu o nieagresji (analogicznie do artrykułu 4 litewsko-niemieckiego układu o włączeniu Kłajpedy do Rzeszy), co w praktyce równałoby się zobowiązaniu ze strony Łotwy nieprzepuszczenia wojsk sowieckich w wypadku rosyjsko-niemieckiego konfliktu zbrojnego. Na razie nie posiadam z nikąd wiadomości, któreby potwierdzały pierwszą lub drugą wersję, które mi się wydają niepradopodobne.

Obawy na temat możliwości niemiecko-łotewskiego układu wyrażał poseł francuski Tripier, który odwiedził mnie, prosząc o podtrzymywanie ścisłego kontaktu i stałą wymianę informacji z tutejszego terenu. Tripier kilkakrotnie podkreślał, że Francja krajami bałtyckimi interesuje się *“a vrai dire presque uniquement”* pod kątem widzenia swego sojuszu z Polską.

W związku z ostatnimi wypadkami wzmożła się również aktywność łotewskich Niemców, która na zewnątrz ujawniła się w ich bardziej pewnej sobie postawie i próbach organizowania tu i ówdzie prohitlerowskich demonstracji. (Zwłaszcza w kołach studenckich i młodzieżowych). Poseł litewski Bizauskas udzielił mi poufnej informacji – szukając u mnie jej potwierdzenia – jakoby Niemcy tutejci mieli zażądać mianowania w rządzie łotewskim dwóch niemieckich ministrów. Wersję tą uważam za całkowicie fantastyczną.

Nastroje ludności są – w zależności od klas społecznych, poziomu inteligencji, wieku i.t.p. dość różne:

Młodzież naogół, wychowana w hasłach ultra-nacjonalistycznych nie medytuje o orientowaniu się na wschód, czy zachód i myśli szczerze choć naiwnie o obronie przed agresją niemiecką. Pokolenie starsze i stare nie wierzy w możliwość obrony i snuje różne kombinacje na temat gdzie i co byłoby lepsze. Chłopi łotewscy – według zgodnych relacji naszych sezonowych robotników rolnych – deklarują o konieczności szukania oparcia w Polsce. Robotnicy spoglądają ku Sowietaom, w ostateczności ku Polsce, w żadnym wypadku ku Niemcom.

Jeżeli chodzi o sfery inteligencji, kupieckie, urzędników, wojska i rządu – moj informator, zaufany człowiek p. Druwy, byłego wiceprezesa Partii Chłopskiej (która z Ulmanisem na czele dokonała w 1934 r. przewrotu na Łotwie), a jednego z najbliższych ludzi Prezydenta, dają następującą charakterystykę:

“Inteligencja nie wierzy w trwałość Łotwy. W wypadku wojny Łotwę zaopiekują się albo Niemcy albo Sowiety. Wśród korpusu oficerskiego nastroje analogiczne, pomimo tego oficerowie gotowi są ponieść najcięższe ofiary. Zajęcie

Kłajpedy przez Trzecią Rzeszę wywołało podniecenie się ducha bojowego w wielu formacjach, a w szkole wojennej nastroje te wywołały nawet demonstrację. Wszystkie nadzieje łączy się ze stworzeniem powszechnego frontu antyniemieckiego, obejmującego wschodnio-północne państwa wraz z Bałkanami, którego jądrem jest Polska. W tym wypadku problem polsko-łotewskich stosunków napotyka na pomyślnie okoliczności. Bez Polski trudno o coś poważnym myśleć, chociaż spotyka się i głosy krytyczne (np. Min. Spraw wewnętrznych Wejtmanisa), które podnoszą problem gwarancji ze strony Polski (obawa, że Polska dojdzie do poprozumienia z Niemcami, kosztem innych państw). Z dyskusji rozmaitych zebrań (kołpakowców, oficerów 5 pułku, aizsargów i. t. d.) można wnioskować, że pewnym niedowierzaniem darzy się polską polityką zagraniczną. W Łotwie inteligent nie ma żadnego wpływu na bieg polityki zagranicznej[,] Ulmanis osobiście nią kierując, jak umie i jak uważa za celowe. Można jedynie stwierdzić, że Łotysze nie cierpią Niemców. Taka sama nienawiść chciałby widzieć Łotysz i u swoich sprzymierzeńców”.

“Jeżeli chodzi o sfery rządzące, brak jest potwierdzenia, jakoby gabinet ministrów obradował nad kierunkiem polityki zagranicznej w związku z nowymi wydarzeniami. Nawet sprawozdanie min. Muntersa o oficjalnych notyfikacjach w związku z problemem Czecho-Słowackim nosiło czysto informacyjny charakter. Uchwała o “neutralności” nosi charakter formalny. Nastroje wśród członków gabinetu ministrów antysowieckie i antyniemieckie, a więc nolens volens polonofilskie. Jest jednak i kierunek proniemiecki (Andrzej Berzinsz, dyr. banku łotewskiego i nieliczne jednostki pośród t. zw. bergistów, t. j. członków byłej grupy A. Berga, w większości właściciele realności miejskich).”

W kołach b. Centralnego Biura Partii Chłopskiej wskazują, że partyjna Linia żąda uwzględnienia następujących elementów w polityce zagranicznej państwa:

1. antyniemieckich zarządzeń, niewykraczających jednak poza granice sąsiedzkich stosunków z Niemcami i wstrzymanie się od decydujących rozmów z Berlinem do czasu wyświetlenia się ogólnej sytuacji w Europie.
2. Współdziałanie w blokach antyniemieckich lecz tylko przy udziale także państw bałkańskich oraz przy realnych gwarancjach ze strony wielkich mocarstw.
3. Wzmożenie siły obronnej państwa środkami nie podpadającymi pod termin “mobilizacja”.

Takie kroki proponuje Biuro Centralne, lecz czy się do nich przystosuje prezydent trudno powiedzieć. P. Freidenfeld, jedna z ukrytych sprężyn życia państwowego (członek byłego Centralnego Biura, kierownik partyjnego wywiadu, wzywany często przez Ulmanisa do siebie) twierdzi, że Ministerstwo Spraw

Zagranicznych nie decyduje o niczym, spełnia ono tylko funkcje kanclerzki prezydenta. Dyplomacja zaś nie stoi na wysokości zadania, gdyż nie otrzymuje żadnych dyrektyw z centrali.”

Reasumując, wierzę, że chwilowo nic się tutaj nie dzieje. Rząd ogłosił swą deklarację o neutralności i zajął stanowisko wyczekujące. Liczy się tutaj na to, że po aneksji Kłajpedy Niemcy chwilowo w rejonie bałtyckich [państw] są zaspokojeni. Prezydent, jak mi wiadomo od jego adjutanta płk. Bebrisa, zabronił tak osobom ze strony otoczenia jak i członkom rządu dyskusowania na temat ostatnich wydarzeń. Wojsko z Balodisem na czele zgłasza (wobec mnie i attaché wojskowego m[a]j[o]ra Brzeskwińskiego) swą solidarność z Polską i armią Polską. Najbardziej dziś popularnym frazesem na Łotwie jest:

“Naród, który sam nie usiłuję się bronić, nie zasługuje na to, by go bronili inni.”

Tulkojums

Kā jau man bija gods ziņot Jums, ministra kungs, paniskais noskaņojums [Latvijā] čehu notikumam laikā nomainījies ar ievērojamu nomierināšanos un pat zināmu apņēmību.

Šāda lietu stāvokļa izveidošanos ietekmēja cita starpā patriotiskais un pat kaujinieciskais Prezidenta paziņojums,³⁶ kā arī analogiskās ministra Bērziņa³⁷ un ģen[erāļa] Baloža uzrunas. Klaipēdas notikumi (starp citu, šeit jau ilgāku laiku sagaidītie) dīvainā kārtā sakrita ar valdības deklarāciju “par neitralitāti”³⁸ un virspavēlnieka Berķa³⁹ un štāba priekšnieka Hartmaņa⁴⁰ izbraukšanu uz Somiju,⁴¹ kas te izraisīja vispārēju iespaidu, ka Latvijas valdība vēlas uzsvērt savu

36 18. martā, izstādes “Darbs un atpūta” atklāšanā, K. Ulmanis cita starpā teica: “Tikai šinī zemē, tikai mūsu pašu valstī Latvijā, vienībā un uzticībā celtajā Latvijā, patstāvīgā un neatkarīgā, ir mūsu dzīve [...]”

37 Alfrēds Bērziņš (1899–1977), 1936.–1940. g. sabiedrisko lietu ministrs. Šeit domāta A. Bērziņa runa 1939. g. 20. martā, Aizsargu organizācijas jubilejas svinībās, kurā izskanēja sauklis “Brīviem dzīvot, brīviem mirt”.

38 Latvija un Igaunija 21. martā oficiāli paziņoja par savu neitralitāti Klaipēdas jautājuma risināšanā.

39 Krišjānis Berķis (1884–1942), ģenerālis, 1934.–1940. g. Latvijas armijas komandieris, 1940. g. aprīlī–jūnijā arī kara ministrs.

40 Mārtiņš Hartmanis (1882–1941), ģenerālis, 1934.–1939. g. oktobrī Latvijas armijas štāba priekšnieks.

41 K. Berķis, M. Hartmanis, kā arī Armijas štāba Apmācības daļas priekšnieks Jānis Puksis Somijā viesojās 1939. g. 20.–25. martā.

“desintéressment”⁴² vācu akcijā un tai bija jāiedarbojas nomierinoši uz sabiedrisko domu.

Diplomātiskajā korpusā un ārzemju žurnālistu aprindās, kā arī dažos pret režīmu kritiski noskaņotos Latvijas sabiedrības slāņos šis savāda miers tik tuvu notiekošu norišu fonā tiek aktīvi komentēts. Vieni runā par kaut kādām stingri konspirētām padomju garantijām, citi – un tādu ir ievērojami vairāk – par Latvijas valdības sliekšanos noslēgt ar Vāciju kaut ko līdzīgu neuzbrukšanas līgumam (analoģisku Lietuvas–Vācijas līguma par Klaipēdas iekļaušanu Reihā 4. punktam),⁴³ kas praksē būtu Latvijas apņemšanās neizlaist cauri savai teritorijai padomju karaspēku krievu–vācu bruņota konflikta gadījumā. Pašlaik manā rīcībā ne no vienas puses nav informācijas, kura apstiprinātu pirmo vai otro versiju, kuras abas man šķiet neticamas.

Bažas par Vācijas–Latvijas līgumu pauda Francijas sūtnis Tripjē,⁴⁴ kurš mani apmeklēja, lūdzot uzturēt ciešus kontaktus un pastāvīgu informācijas apmaiņu par šejienes norisēm. Tripjē vairākkārt uzsvēra, ka Francija par Baltijas valstīm interesējas “a vrai dire presque uniquement”⁴⁵ savas savienības ar Poliju redzējumā.

Sakarā ar pēdējiem notikumiem ir pastiprinājusies arī Latvijas vāciešu aktivitāte, kura ārēji izpaužas viņu vairāk pašpārliecinātājā nostājā un mēģinājumos organizēt šur un tur prohitleriskas demonstrācijas (sevišķi studentu un jaunatnes aprindās). Lietuvas sūtnis Bizausks⁴⁶ sniedza man konfidenciālu informāciju, meklējot pie manis tai apstiprinājumu – it kā šejienes vācieši ir pieprasījuši divu vācu ministru iecelšanu Latvijas valdībā. Šo versiju uzskatu par pilnīgi fantastisku.

Iedzīvotāju noskaņojumi ir – atkarībā no sabiedrības slāņiem, inteliģences pakāpes, vecuma utt. – diezgan dažādi.

Jaunatne kopumā, audzināta galēji nacionālistiskos saukļos, neapsver orientēšanos uz austrumiem vai rietumiem un godīgi, kaut arī naivi domā par aizsargāšanos pret Vācijas agresiju. Vecākā un vecā paaudze netic aizsardzības iespējai un perina dažādas kombinācijas par to, kur un kas būtu labāks. Latviešu

42 *Desintéressment* (franču val.) – neieinteresētība.

43 1939. g. 22. marta Vācijas–Lietuvas līguma 4. punkts skanēja: “[...] abas puses apņemas neuzstāties pret otru pusi ar spēku, ne arī atbalstīt uzbrukumu no trešās puses vienai no abām pusēm.”

44 Žans Tripjē (*Tripier*, 1878–1969), Francijas diplomāts, 1930.–1939. g. decembrī sūtnis Latvijā.

45 *A vrai dire presque uniquement* (franču val.) – patiesībā gandrīz vienīgi.

46 Kazis Bizausks (*Bizauskas*, 1893–1941), Lietuvas diplomāts, 1939. g. janvārī–jūnijā sūtnis Latvijā.

zemnieki – pēc savstarpēji sakrītošām mūsu sezonas lauksaimniecības strādnieku ziņām – deklarē nepieciešamību meklēt atbalstu Polijā. Strādnieki raugās uz Padomēm, galējā gadījumā uz Poliju, nekādā gadījumā uz Vāciju.

Ja runa ir par inteligences, tirgotāju, ierēdņu, karaspēka un valdības aprindām – mans informators, Druvas kunga, bijušā Zemnieku partijas (kura ar Ulmani priekšgalā 1934. g. veica apvērsumu Latvijā) vicepriekšsēdētāja un viena no Prezidentam tuvākajiem cilvēkiem uzticamības persona, sniedz sekojošu raksturojumu:

“Inteligence netic Latvijas noturībai. Kara gadījumā par Latviju parūpēsies vai nu Vācija, vai Padomes. Virsnieku korpusā noskaņojums analogisks, neraugoties uz to, virsnieki ir gatavi nest vissmagākos upurus. Trešā Reiha veiktā Klaipēdas ieņemšana izraisīja kaujas gara pacēlumu daudzās karaspēka daļās, bet Kara skolā šis noskaņojums pat izraisīja demonstrāciju. Visas cerības saistās ar vispārējās pretvāciskas frontes veidošanos, kas aptvertu austrumu un ziemeļu valstis kopā ar Balkāniem un kuras kodols būtu Polija. Šajā gadījumā Polijas–Latvijas attiecību problēma sastop labvēlīgus apstākļus. Bez Polijas ir grūti domāt par kaut ko nopietnu, kaut ir dzirdamas arī kritiskas balsis, piemēram, iekšlietu ministra Veitmaņa,⁴⁷ kuras paceļ garantiju jautājumu no Polijas puses (bažas, ka Polija vienosies ar Vāciju uz citu valstu rēķina). No runātā daudzās sapulcēs (kalpakieši,⁴⁸ 5. [kājnieku] pulka virsnieki, aizsargi utt.) var secināt, ka pastāv zināma neuzticība Polijas ārējai politikai. Latvijā inteligentam nav nekāda iespaida uz ārējās politikas gaitu, Ulmanis personiski to vada, kā prot un uzskata par lietderīgu. Var vienīgi apstiprināt, ka latvieši necieš vāciešus. Tādu pašu naidu latvietis gribētu redzēt pie saviem sabiedrotajiem.”

“Ja runa ir par valdošajām aprindām, trūkst apstiprinājuma, ka Ministru kabinets būtu apspriedis ārējās politikas virzienu sakarā ar nesējajiem notikumiem. Pat min[istra] Muntera⁴⁹ pārskatam par oficiālajiem paziņojumiem sakarā ar Čehoslovākijas problēmu bija tīri informatīvs raksturs. Lēmumam par “neitralitāti” ir formāls raksturs. Ministru kabineta locekļu noskaņojums ir pretpadomisks un pretvācisks, tātad *nolens volens*⁵⁰ polonofils. Tomēr pastāv arī provācisks virziens (Andrejs Bērziņš,⁵¹ Latvijas Bankas dir[ektors], un nedaudzas personas

47 Kornēlijs Veitmanis (no 1940. g. Kornēlijs Veidnieks, 1899–1942), 1939.–1940. g. iekšlietu ministrs.

48 Domāta savienība “Kalpaka bataljons”, kurā apvienojās bijušie Oskara Kalpaka 1919. gada pirmajos mēnešos komandētā 1. Latviešu atsevišķā bataljona karavīri.

49 Vilhelms Munters (1898–1967), 1936.–1940. g. ārlietu ministrs.

50 *Nolens volens* (latīņu val.) – gribot negribot.

51 Andrejs Bērziņš (1875–1941), 1935.–1940. g. Latvijas Kredītbankas direktors.

t. s. bergisti, t. i., bij. A. Berga⁵² grupas locekļi, lielākoties pilsētu nekustamo īpašumu īpašnieki.)”

Zemnieku partijas Centrālā biroja aprindās norāda, ka partijas Līnija prasa valsts ārējā politikā ievērot sekojošus elementus:

1. Pretvāciskus rīkojumus, kuri tomēr neiet ārpus kaimiņattiecībām ar Vāciju un paredz atturēšanos no izšķirošām sarunām ar Berlīni līdz vispārējās situācijas noskaidrošanās laikam Eiropā.
2. Piedalīšanos pretvācu blokos, taču vienīgi arī ar Balkānu valstu piedalīšanos, kā arī ar reālām garantijām no lielvalstu puses.
3. Valsts aizsardzības spēju palielināšanu ar līdzekļiem, kas nav iekļauti terminā “mobilizācija”.

Tādus soļus piedāvā Centrālais birojs, bet, vai tos ņems vērā Prezidents, grūti pateikt. P. Freidenfelds,⁵³ viens no valsts dzīves apslēptajām atsperēm (bijušā Centrālā biroja loceklis, partijas izlūkdienesta vadītājs, ko Ulmanis bieži izsauc pie sevis), apgalvo, ka [“]Ārlietu ministrija ne par ko nelemj, tā vienīgi izpilda prezidenta kancelejas funkcijas. Savukārt diplomātija nestāv uzdevumu augstumos, jo nesaņem nekādas direktīvas no centrāles.”

Kopumā ticu, ka šajā brīdī te nekas nenotiek. Valdība ir izziņojusi savu deklarāciju par neitralitāti un ieņēmusi nogaidošu nostāju. Šeit rēķinās ar to, ka pēc Klaipēdas aneksijas Vācija Baltijas [valstu] rajonā uz laiku ir apmierināta [ar stāvokli]. Prezidents, kā man ir zināms no viņa adjutanta plkv. Bebra,⁵⁴ ir aizliedzis gan personām [savā] apkārtnē, gan valdības locekļiem pārrunāt pēdējo notikumu tēmu. Armija ar Balodi priekšgalā sludina (man un militārajam atašejam majoram Bžeskviņskim) savu solidaritāti ar Poliju un Polijas armiju. Šodien Latvijā vispopulārākā frāze ir:

“Tauta, kura pati nemēģina aizstāvēties, nav pelnījusi, lai to aizstāvētu citi.”

52 Arveds Bergs (1875–1941), jurists, politiķis, līdz 1934. g. labējās Nacionālās apvienības vadītājs.

53 Pauls Freidenfelds (no 1940. g. Akots, 1903–1991), līdz 1934. g. Latviešu zemnieku savienības biroja vadītājs. Autoritārā režīma laikā sniedza konfidenciālu informāciju par kandidātiem uz amatiem, ko apkopoja, arī balstoties uz saviem sakariem Politiskajā pārvaldē u. c.

54 Raimonds Bebris (1891–1940), pulkvedis un literāts, 1936.–1940. g. Valsts prezidenta pils komandants.

SUMMARY

REACTION IN LATVIA TO THE ANNEXATION OF THE KLAIPĒDA REGION IN MARCH 1939: REPORTS FROM THE POLISH LEGATION. EDITION, TRANSLATION, AND COMMENTARIES OF THE ARCHIVAL DOCUMENTS

Ēriks Jēkabsons

From 1923 to 1939, the Klaipėda region was part of Lithuania, but internationally it definitely constituted one of the most sensitive issues in the Baltic region and in the Versailles–Riga system as a whole. In March 1939, Germany annexed the Klaipėda region by means of an ultimatum, taking it away from Lithuania. The status of Klaipėda and the region had been of interest to the Latvian government since the beginning of Latvia's independence. The issue became particularly pressing in 1923, when the Lithuanians occupied the region, presenting the League of Nations with a *fait accompli*, but in the 1930s, Latvia watched the development of the situation with concern.

The annexation of Klaipėda in March 1939 brought Germany, one of the potential threats to Lithuania's independence, closer to the Latvian border. The lack of unity among the Baltic states, which was also evident in the autumn of 1939 and summer of 1940, is clearly demonstrated by the annexation and Latvia's reaction to it. The aim of this publication is to reflect on the impact of the events in Klaipėda on Latvia as seen by the Polish legation, providing additional information to existing views. Three reports from the Polish legation in Riga to Warsaw, on the reaction of the Latvian authorities and society to the events in Klaipėda in the last week of March 1939, are published from the Polish New Acts Archive in Warsaw, General Staff Collection.

Overall, the published reports quite clearly confirm the prevailing uncertainty and confusion within the Latvian government and society, caused by the circumstances, or even the impossibility of taking decisive action (moreover, in circumstances where the Western powers essentially allowed Germany's territorial expansion, including by passively accepting the annexation of Klaipėda), resulting in a wait-and-see attitude and, from Lithuania's point of view, even indifference towards its neighbour. The documents provide a confirming insight into the complex international situation before the Second World War in which the Baltic states found themselves, unable to respond adequately to developments due to various circumstances, forced to pursue a policy of formal neutrality and hope that the great powers would respect it. Moreover, this formal neutrality went hand in hand with the authoritarian Baltic states' and Poland's differing individual policies and disagreements over insignificant matters, which are also reflected

in published reports. Overall, one can agree with the conclusion that the reaction in Latvia and Estonia to the annexation of Klaipėda confirmed that the “Baltic Entente” existed only “on paper”.

© 2025 Ēriks Jēkabsons, Latvijas Universitāte

Raksts publicēts brīvpieejā saskaņā ar Creative Commons

Attiecinājuma-Nekomerciāls 4.0 Starptautisko licenci (CC BY-NC 4.0)

This is an open access article licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0

International License (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)